

ПЕРАКЛАДЫ ТВОРАЎ А.С. ПУШКІНА Ў БЕЛАРУСКАЙ ЛІТАРАТУРЫ

Вялікую папулярнасць на Беларусі творы А.С.Пушкіна мелі яшчэ ў XIXст. Яны былі вядомымі не толькі сярод адукаваных беларусаў, але і праніклі ў сялянскае асяроддзе, дзе бытавалі як народная творчасць на беларускай мове. Для прыкладу можна згадаць выданне 1853 года Антона Глінскага “Польскі казачнік” (Вільня), куды ўвайшоў твор “Казка пра рыбака і рыбку”. Тэкст блізкі да пушкінскага.

Вельмі папулярнымі былі такія творы А.С.Пушкіна, як “Узнік” і “Чёрная шаль”. Самы ранні пераклад «Узніка» на беларускую мову належыць Максіму Багдановічу. Ён быў надрукаваны толькі пасля смерці Багдановіча, у 1927 годзе, калі у Мінску выйшаў першы том двухтомнага выдання класіка беларускай літаратуры.

А першым па часе перакладам твораў Пушкіна на беларускую мову быў верш “Эхо”, яго зрабіў паэт Адам Гурыновіч.

Працавалі над перакладамі пушкінскіх твораў і класікі беларускай літаратуры Янка Купала і Якуб Колас. Іх прытычныя знаходкі сведчаць пра магчымасць паўнацэннага жыцця прыгожых і чароўных вершаў А.С.Пушкіна ў беларускім гучанні. Пачынальнікі новай беларускай літаратуры ставіліся да справы перанясення самабытнасці рускага паэта на родную глебу з вялікай патрабавальнасцю.

Адным з самых першых і самых значных перакладаў Я. Коласа быў пераклад на беларускую мову паэмы Пушкіна “Полтава”. Сам Колас прызнаваўся, што з дзіцячых гадоў палюбіў творы рускага генія, лічыў яго сваім настаўнікам.

Прыступаючы да перакладу паэмы “Полтава” Я.Колас ставіў перад сабой складаную задачу – захаваць інтанацыйную плаўнасць арыгіналу, словы стараславянскага паходжання, кароткія формы прыметнікаў (богат, славен і г.д.) – усё тое, што стварала атмасферу прыўзнятасці і ўрачыстасці ў творы. Перакладчык імкнуўся да адчування той шырыні, бязмежнасці стэпавага прастору, што прысутнічаў у паэме:

Багаты, слынны Качубей,
Яго лугі – разгон прастору;
Там табуны яго каней
Пасуцца вольна, без прызору.
Вакол Палтавы хутары
Яго атулены садамі.
Жыве ў раскошы і ў дабры
І п’е і есць на серабры,
І шмат багацця пад замкамі.
Ды Качубей багат і горд
Не даўгагрывымі канямі,

Не золатам, данінай орд,
І не фамільнымі дварамі,
А ганарыцца Качубей
Красуняй дачкаю сваей. (2, с. 286)

Колас выканаў найпершую заповедзь перакладу: дакладна перадаць змест арыгінала. На першы погляд можа здацца, што гэта і няцяжка. Аднак вядома, што паэтычны твор перакласці слова ў слова нельга, бо парушыцца рытмічна-інтанацыйная плынь вершаваных радкоў, і гэта прымушае перакладчыка адступіць ад літары. У той жа час такія адступленні прыводзяць да скажэння зместу твора. У асобе перакладчыка павінны спалучацца вучоны і пісьменнік, каб захаваць свежасць успрымання і рэалістычнасць арыгінала. Нават павярхоўнае знаёмства з перакладам радкоў “Полтавы” сведчыць, што Колас ашчадна і беражліва паставіўся да перадачы зместу пушкінскага твора. Тут беларускім аўтарам захавана ўсё – лірычныя апісанні і сінтаксічныя структуры простых сказаў, што перадаюць яркія малюнкi псіхалагічнага пейзажу, адпаведнасць настраёнасці, рухі інтанацыйнай плыні.

У 30-я гады мінулага стагоддзя Янка Купала звяртаецца да перакладу пушкінскай паэмы “Медный всадник”:

Люблю цябе, Пятра тварэнне.
Люблю твой строгі, стройны від,
Нявы дзяржаўнае цячэнне,
Берагавы яе граніт,
Узор тваіх чыгунных крогаў,
Начэй задумлівых тваіх
Празрысты змрок, бліск цемнаваты,
Калі ў пакос сярод кніг
Пішу, чытаю без лампады,
Гляджу на сонныя грамады
Пустынных вуліц, як блішчаць
Адміралцейскі ў высях шпіц,
Як, не пускаючы начную
Надоўга цьму на небе жыць,
Адна зара спяшыць другую
У час кароткі замяніць. (2, с. 334)

Наш паэт уважліва паставіўся да ўсіх кампанентаў арыгінала, каб перадаць яго дух і выразную сістэму. Дзеля гэтай мэты Я. Купала выкарыстоўваў лексічнае багацце беларускай мовы, яе сінтаксічныя сродкі, фразеалагічныя асаблівасці. Ён трапна ўлавіў інтанацыю пушкінскай паэмы, якая адметна сваёй разнастайнасцю і гнуткасцю рытма.

Паэмы А. Пушкіна “Полтава” ў перадачы Я. Коласа і “Медный всадник” Я. Купалы з’яўляюцца класічнымі ўзорамі беларускага перакладчыцкага майстэрства.

Да перакладу твораў А.Пушкіна звярталіся многія беларускія пісьменнікі. Так, К. Чорнаму належаць пераклады “Станционного смотрителя”, “Дубровского”, “Капитанской дочери”. А. Куляшоў пераклаў паэму “Цыганы” і раман у вершах “Евгений Онегин”; П. Глебка – трагедыю “Борис Годунов”; А. Александровіч – паэму “Руслан и Людмила”; Р. Барадулін – “Маленькие трагедии”; А. Якімовіч – казкі. Сярод перакладчыкаў пушкінскіх твораў – К. Крапіва, М. Танк, П. Броўка, С. Грахоўскі, Я. Сіпакоў, Г. Бураўкін, М. Стральцоў, В. Зуёнак, М. Лужанін, Ю. Свірка, А. Грачаннікаў, А. Вярцінскі, В. Вітка, Н. Гілевіч і інш.

З чаруючай лёгкасцю, паэтычнай непасрэднасцю загучаў верш А. Пушкіна “Зимнее утро” па-беларуску ў перакладзе Рыгора Барадуліна:

Мароз і сонца; дзень цудоўны!
Яшчэ ты дрэмлеш, друг чароўны –
Красуня, уставай, пара:
Даруй пяшчотнаму дакору –
Сустрэць паўночную Аўрору
Прыйдзі, як поўначы зара! (2, с. 79)

Беларускі паэт віртуозна перадае інструментоўку пушкінскіх радкоў, тонка падмячае адпаведную іх настраёнасць.

У 30-я гады мінулага стагоддзя, напярэдадні сотай гадавіны з дня смерці рускага класіка да перакладу паэмы “Цыганы” звяртаецца Аркадзь Куляшоў. Гэта быў дэбют нашага паэта ў новым відзе дзейнасці і ён аказаўся даволі ўдалым. Перакладчык захаваў рамантычны стыль і настрой арыгінала, тое ўнутранае напружанне, якім суправаджаўся пушкінскі твор. А.Куляшоў у сваёй працы звычайна адыходзіць ад падрэдкавага прачытання, тым самым захоўваючы паэтычнасць рытміка-інтанацыйнага гучання паэмы.

Вясной 1941 года А.Куляшоў завяршыў працу над перакладам паэтычнага твора А. Пушкіна “Евгений Онегин”. Рукапіс гэтага пераклада знік у час Вялікай Айчыннай вайны. Ужо ў пасляваенны перыяд паэт прыступіў да работы над гэтым раманам у вершах рускага мастака слова нанова. Сам А. Куляшоў пазней будзе прызнавацца: “Перакладаючы нанова “Яўгенія Анегіна”, я ўжо не баяўся ў такой меры, як раней, пушкінскага тэксту, не баяўся адступленняў ад літары, мяне радавала і натхняла, калі раптам радкі, якія даўно лічацца хрэстаматыйнымі, гэтак жа ці амаль гэтак жа проста і эмацыянальна пачыналі гучаць па-беларуску...” (1, с. 501)

Актыўная праца па перакладу твораў рускага паэта на нацыянальную мову сведчыць аб імкненні беларускіх пісьменнікаў наблізіць Пушкіна да свайго народа. Толькі дзякуючы іх захопленасці, пачуццю адказнасці як перад пушкінскім, так і перад родным словам, творчаму гарэнню і таленту, А. Пушкін загаварыў па-беларуску. На сённяшні дзень некаторыя вершы і

паэмы рускага мастака слова маюць у беларускіх перакладах па некалькі версій: “Анчар” (М. Танк, С. Грахоўскі, Х. Жычка); “Я памятник себе воздвиг...” (А.Александровіч, П. Глебка, М. Танк, М. Лужанін, Р. Барадулін, В. Зуёнак); “В Сибирь” (Ю. Гаўрук, А. Звонак, П. Глебка, Ю. Свірка) і г.д.

Кожнае новае пакаленне бачыць і адчувае творы А. Пушкіна па-свойму, па-свойму інтэрпрэтуе іх у перакладах. Аднак усіх аб’ядноўвае тое, што кожны перакладчык імкнецца перадаць не літару, а дух, тым самым яшчэ раз сцвярджаючы ісціну, што пушкініскі герой заўсёды сучасны.

Літаратура:

1. Куляшоў, А. Збор твораў: у 5 т. / А. Куляшоў. – Мінск: Мастац. Літ., 1974-1977.- Т.5: Творы розных гадоў.Крытычныя нататкі.-512с.
2. Пушкін, А. С. Выбраныя творы: Вершы, паэмы: Пер. з рус.; Укл. М. Мятліцкі / А.С. Пушкін. – Мінск: Маст. літ., 1999. – 430 с.

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ